

Fra I.O. Thomas' nedtegnede skifter: Herr Kochenbach

Ofte når jeg sitter slik og noterer kommer gamle historier frem igjen. Og, den jeg nå skal fortelle hendte for en god del år siden: Nærmere bestemt sensommeren 1939. Det vare en urolig tid i Europa. Hitler hadde lenge truet sine naboland, men de fleste av oss her oppe håpet man kunne unngå den virkelige store krisen.

Den sommeren hadde jeg reist nedover i Europa, og jeg var nu kommet til Warszawa, det nydannede Polens stolte hovedstad. Jeg hadde beregnet å bli der noen dager, før jeg skulle ta toget og båten over til Sverige og videre hjem. Men etter noen opplevelsfulle timer i Warszawas natteliv, måtte jeg uvillig til nærmeste lege. Det var slik jeg møtte Dr. Kochenbach. Han var en gammel enkmann som nettopp hadde måttet flykte med sin praksis til Warszawa. Da jeg lå der inne på Doktorens kontor, mens han bandaserte min ankel, undret jeg meg over hvordan jeg i alle dager nå skulle komme meg hjem igjen. Men plutselig stoppet Doktoren opp med sin bandasjering, så opp på meg, tenkte en stund før han forsiktig sa:

- De vil få problemer med å ta Dem tilbake til Oslo med denne ankelen. De bør nok ta det med ro i et par dager.

Jeg ristet oppgitt på hodet:

- Hvordan skal jeg klare det økonomisk? Jeg har bare såvidt nok penger igjen til min hjemreise! Alt jeg har ligger i min reiseveske!

Jeg fikk ikke noe svar. Han gjorde seg raskt ferdig, og satte seg på ny bak skrivebordet. Men, mens han la armene i kors, sa han:

- Jeg har ennå ikke fått meg tjener her i byen, så mitt værelse står ledig. De kunne godt få bo der en tid, mens Deres ben heles.

- Hva med leien?

Falt det for ivrig ut av meg.

- Å, tenk ikke på det. Det kan vi senere komme til enighet om. Når De føler Dem bedre!

Jeg må si jeg ble så lykkelig over tilbudet at jeg øyeblikkelig sa ja. Jeg tenkte da ikke så mye over Doktorens litt nervøse smil.

Rommet var av enkel polsk standard, der det lå i husets tredje etage. Men det passet meg på mange måter fint, da jeg tenkte jeg da ikke behøvde betale Doktoren så meget for rommet. Dagene tilbrakte jeg for det meste i sengen. Doktorens kontorassistent, Herr Berglopf, som bodde tvers over gangen, var ofte innom. Han hadde fulgt med Doktoren fra Berlin, og var glad for å treffe noen andre som også snakket tysk.

En aften, da Herr Berglopf var oppe med middagen, gav han meg en for meg kjærkommen gave: En tysk avis.

- Så har De litt å lese i. Det blir vel lett noe ensomt for Dem, her De ligger hele dagen for Dem selv.

Jeg sa takk, og glemte rent maten da jeg kastet meg over avisen. Dens forside fortalte om nye polske grensekrenkelser. I et intervju sa Goebbels klart i fra at dette for fremtiden ikke ville bli tolerert.

Efter fire dager hadde mitt ben kommet seg såpass, at jeg tok meg en tur ned i huset. I annen etage hadde Doktoren sin leilighet, og i første var hans kontor. I trappen opp igjen møtte jeg Herr Berglopf:

- Å, De har kommet Dem ut av sengen, Herr Thomas! Kanskje De ønsker å spise hos Doktoren i aften?

Jeg takket høflig ja, og tok meg opp igjen til mitt rom.

Jeg ble vekket fra min behagelige slummer da det banket lett på døren, forsiktig satte jeg meg opp i sengen og gned de søvntunge øynene. Før jeg rakk å svare, gled døren forsiktig opp på gløtt.

- Doktoren venter Dem i spisestuen, lød Herr Berglopfs milde og lett nasale røst.

- Har De sovet godt, Herr Thomas? Jeg la merke til at De fremdeles haltet en smule da de gikk trappen tidligere i dag, og jeg tok meg således den frihet å ta med denne. Sakte stakk han frem en mørk spaserstok av ibenholt med et aldeles nydelig benhåndtak. Jeg tok villig i mot den, og lot Herr Berglopf føre an ned i spisestuen.

Vel nede i spisestuen, ble jeg mildt sagt overrasket over hvor stor den var. Merket var den av alderen riktignok, men like fullt bar den preg av en slags loslitt eleganse fra en fordums storhetstid. Raskt lot jeg øynene flakke over rommet. Ved enden av et tungt langbord med løveføtter satt Dr. Kochenbach og ventet på sine gjester. Vær så god og sitt ned, mine Herrer! Sa Doktoren med tydelig entusiasme. Kochenbach reiste seg tungt og tok ned en flaske fra en hylle på veggen, han studerte etiketten nøye. Det virket som om han i noen få sekunder veide flasken omhyggelig mellom hendene. Han åpnet den forsiktig og skjenket elegant den dyprøde vinen i våre glass. Etter å ha skålt i vinen løftet stemningen seg betydelig, og mens vi spiste av den ytterst velsmakende oksestek, gikk praten ledig om løst og fast. Akkurat hva vi snakket om er min ringe hukommelse dessverre ikke i stand til å gjengi.

Doktoren fortrengte diskret et rap med servietten - før han satte opp en alvorlig mine som instinktivt fikk meg til å skjerpe min oppmerksomhet. Han fiklet med neven i brystlommen i et par sekunder, før han trakk opp et sammenbrettet papir. Han gav det til meg. Han vek ikke øynene fra meg. I øyekroken så jeg samtidig Berglopf holdt tilbake et forskrekket gisp. Våre øyne møttes. Han slo sine øyne ned - tømte sitt glass.

Doktoren rensset nervøst halsen, så sa han med lav og skjelvende røst:

- Vet De hva dette er, Herr Thomas?

Jeg brettet ut arket. Det lot til å inneholde en eller annen vitenskapelig formel. Var det den korrekte?

- Nei, dessverre Doktor? Burde jeg vite hva disse tegnene betyr? Jeg kan jo se at det er noen vitenskapelige formler. Men hva slags - vet jeg jo ikke? Kunne De opplyse meg, herr Doktor?

Doktoren så fremdeles på meg. Berglopf hadde på ny tømt sitt glass. Kochenbach løftet sitt glass, tok en stor munnfull. Da han var ferdig, kom et lett smil frem. Han hadde nok forstått at jeg hadde vridd min hjerne, etter å forstå disse tegn:

- Nei, jeg hadde vel egentlig ikke trodd De skulle ha kjennskap til min omfattende forskning. Selv om jeg holdt et foredrag ved Oslos universitet for noen år tilbake. Han reiste seg opp - på ny skjenket han oss sin vin. Han stoppet opp:

- Sa De ikke at Deres onkel arbeidet ved Universitetet?

- Jo, ved det teologiske.

Han fortsatte med sin skjenking:

- Formlene De har i Deres hånd er meget ettertraktede, Herr Thomas! Svært ettertraktede! Han satte seg på ny - tok løftet sitt glass. Men før han rakk føre glasset til munnen, stoppet han opp. På ny ble hans blikk intenst. Han satte ned sitt glass og sukket tungt:

- Det var min sønnesønn, Peter som fikk meg ut i tide. Hadde han bare selv blitt med. Hadde han hørt på meg. Å, denne kjærligheten!

Hans stemme bar tydelig preg av resignert bitterhet og surmet melankoli:

- Hadde han blitt med den gangen, hadde meget vært annerledes nu, Herr Thomas.

Det siste var knapt hørbart.

- De skjønner herr Thomas: De var etter meg. De ønsket mine formler!

Jeg må ha visst tydelig forbauselse over Doktorens beretning. Han kastet et hurtig blikk på meg som forsikret ham om han hadde min fulle oppmerksomhet, før han fuktet leppene og fortsatte.

- Kjemiske formler, Herr Thomas. Revolusjonerende kjemiske formler. De kan benyttes til enorm gagn for hele menneskeheten.

Jeg kunne merke hans tiltagende entusiasme.

- Nøyaktig hvilke formler er det snakk om?

Jeg håpet at min røst ikke høretes alt for ivrig ut.

- Det dreier seg om intet mindre enn en vaksine som vil kunne utrydde Pesten som en dødelig sykdom, Herr Thomas!

Naturligvis mistet jeg fullstendig munn og mæle. Dette hadde jeg ikke hørt før. Jeg tenkte på min mor. Etter et par sekunder grep jeg meg selv i å måpe, og lukket resolutt munnen, naturligvis en smule brydd. Dette må være for godt til å være sant, tenkte jeg.

Plutselig brøt Doktoren inn, som for å besvare mitt tenkte spørsmål:

- Dessverre er miksturen langt fra perfektjonert. På det nåværende stadium har den horrible bivirkninger som i gale hender kan få fatale konsekvenser!

Doktoren var nå rødmusset, svetten rant av den høye pannen hans og han pustet tungt. Jeg slo i et glass vann til ham fra en mugge på kommoden og gav det til ham. Han tømte det begjærlig i tre store slurker. Dette så ut til å roe ham ned betraktelig. Det var først på dette tidspunkt at jeg merket at Herr Berglopf var forsvunnet. Kun et tomt glass og en liten rødvinrose på den hvite duken vitnet om hans tidligere tilstedeværelse.

Jeg så meg omkring:

- Si meg Doktor, hvor ble det av Herr Berglopf?

Han så opp:

- Jeg hadde ikke engang merket at han hadde forlatt oss!

Samtidig høretes en bil bli startet utenfor. Jeg skyndte meg bort til vinduet, akkurat i tide til å se Herr Berglopf kjøre bort i Doktorens sorte Mercedes.

Doktoren var også kommet bort til vinduet:

- Å, nei! Ikke ham også!

Han snudde seg og gikk mot bordet. Men plutselig stoppet han, og snudde seg på ny mot meg:

- De må reise straks! Det er ikke mye tid nå - han får snart gitt beskjed. Å, hvordan kunne jeg være så blind!

Jeg grep Doktoren i det han snublet kraftløst bakover, og med meget strev fikk jeg geleidet ham forsiktig mot sofaen i stuen. En skarp smerte i høyre ankel røpet at min rekonvalesens fremdeles ikke var helt fullført. Hvilken beskjed var det doktoren snakket om? Det kunne ikke være mulig?

- Ta det rolig, Doktor Kochenbach!

Mitt høylytte utbrudd lot til å stryke den verste panikken i ham.

- Hvilke beskjed er det De mener, Doktor? Hvor skulle herr Berglopf?

Fire endeløse sekunder senere hadde doktoren tilsynelatende fått samlet sine tanker. Han fyllte lungene med luft før han svarte:

- Det har seg nemlig slik at jeg har en rival, Herr Thomas. En meget ambisiøs og farlig rival. En som ikke vil gå av veien for å bruke alle midler for å knuse meg.

Den lange pausen fikk meg til å lytte oppmerksomt:

- Hans navn, Herr Thomas, er Franz Riethmann.

Et øyeblikk vridd jeg min feberhete hjerne:

- Riethmann?

- Nei, dette har vi ikke tid til!

Han grep min arm, og førte meg ut av huset. Vi gikk ut porten og videre nedover gaten. Hele tiden holdt han min arm, slik man ofte gjør med barn når man skal nå et tog.

Vi stoppet foran en lagerbygning:

- Vi får håpe jeg har med meg nøkkelen!

Han låste opp, og vi gikk inn. Det var mørkt der inne, men det vesle lyset som sivet inn gjennom døren, avslørte for mine øyne, hva det var jeg så.

Han la sin arm på min skulder:

- De vil få god bruk for denne, Herr Thomas.

Det var en gammel og falmet mappe. Han stakk den i hånden min, som skalv lett av opphisselse. Doktoren gikk bort til ene kroken av den rektangulære bygningen, og dro i en snor som tente som en den nakne lyspæren i taket. Langs en av veggene stod en reol. I den stod fire mapper. Vi vekslet flyktig blikk, før jeg sakte åpnet den. Mappen var full av notater, skriblet raskt ned for hånd, og de var omtrent uleselige. Men, min moderate utdanning innenfor naturvidenskapene avslørte at det dreide seg om kompliserte stofflige sammensettinger. Jeg bladde hurtig gjennom mappen fylt med avanserte skriblerier, ispedd med noen tilsynelatende offentlige dokumenter. Først da jeg var kommet nesten gjennom hele den fyldige permen, så jeg noe som fikk meg til å stoppe opp: Det var et utklipp fra et medisinsk tidsskrift, datert 1934. Under et fotografi av en smilende Dr. Kochenbach sammen med en annen professoral herre, sto følgende å lese:

Dr. David Kochenbach og hans kollega, Dr. Franz Riethmann, offentliggjør løfterike resultater innen kreftforskningen.

- De må stoppe ham, Herr Thomas! Riethmann må ikke få tak også i disse. Han tok den ene fra mitt laboratorium i Berlin. Det var nok Berglopf! Disse mappene må ikke falle i Riethmanns hender, Herr Thomas. Hører De, hører De, Herr Thomas, Hører De!
- Doktor, uansett er det for sent å følge etter Herr Berglopf nå i kveld, han er allerede over alle hauger, og vi vet ikke hvor han dro. Etter en kort diskusjon ble vi enige om å gå tilbake til huset.

Vel oppe i huset, la jeg merke til at Berglopfs frakk fremdeles hang på knaggen. Jeg visste at det var usannsynlig, men bestemte meg likevel for å ransake frakken. Til min store forbauselse fant jeg lapp i den høyre innerlommen. På den var skriblet en adresse i Zürich, Sveits, samt en dato; 20 august. En uke fra i dag.

Jeg viste lappen til Doktoren. Han hadde satt seg for å puste ut. Med en gang han så den ble han påny meget ivrig:

- De må reise til Sveits, Herr Thomas! I morgen den dag! Jeg har noen penger lagt til side, de får dem å reise for.

Han fortsatte før jeg rakk å protestere:

- I morgen den dag, Herr Thomas! I morgen.

Jeg satt på ny i mitt værelse. I min reiseveske hadde jeg pakket ned mine eiendeler. Der lå også pengene jeg hadde fått av Doktoren. Jeg skulle til å legge meg ned litt på sengen, da det skjedde. Det var noe der nede. Jeg styrtet mot døren, og for ned trappene: Et skudd. Et skrik. Det var Doktoren! Et nytt skudd. Stillhet. Jeg hadde frosset - men da jeg hørte skritt komme mot meg, snudde jeg automatisk og løp opp trappen. Bak meg hørte jeg en kjent stemme:

- Da ist er! Schnell! Schnell!

Jeg fikk akkurat kommet meg inn døren til mitt værelse, før en kule slo inn i dørkarmen like bak meg. Jeg

låste straks døren. Men de var allerede nesten kommet opp til den. Jeg tok min reiseveske - åpnet vinduet

- slapp den ned. De forsøkte nå å slå inn døren, men deres første forsøk mislyktes. Jeg så ut. Takrennen!

Jeg kan i dag ikke fatte hvordan jeg klarte å komme meg ned de tre etagene til gateplanet, men som de sier: Når også du blir jaget av skyteglade menn, vil også du klare det umulige.

Vel nede rasket jeg til meg min veske, mens jeg løp ut porten. Jeg løp. Løp. Stoppet ikke før jeg var kommet til lagerbygningen. Men selvsagt - han hadde låst døren! Jeg så meg rundt, de var ikke å se. Jeg gikk bak bygningen, og - heldigvis, der bak var noen planker løse. Akkurat nok til at jeg kom meg inn i bygningen.

Jeg må ha sovnet, for brått ble jeg våken av at noen slo på lagerbygningens dør. Straks var jeg oppe. Gjennom en sprekk i veggen, så jeg tre uniformerte menn. På ny kjente de på døren. De gikk videre.

Jeg hadde fått nok - nå var jeg lei dette livet. Nå ville jeg hjem.

Jeg tok min reiseveske, og gikk ut gjennom plankene.

Det var en klar sensommer morgen i Warszawa. Ballspillende barn, gikk jeg forbi. Også eldre menn, satt der ute og spilte kort med hverandre. Jeg gikk nedover mot stasjonen. Jeg ville bare hjem nå. Det var ikke slik jeg pleide å være, fullførte alltid min saker, men dette var for mye. Selv for meg.

Solen forsvant bak en sky, det ble mørkere. Jeg var kommet til en kiosk. Jeg hadde frosset. Den solgte aviser. Førstesidene stod i mot meg. Kvinnen bak skranken satt og strikket. Hun ensat ikke meg. Jeg tok frem en seddel - betalte - og tok med meg en avis: Jeg var etterlyst av politiet for drapet på herr Kochenbach!

Jeg måtte straks sette meg ned på en benk. Reisevesken satte jeg ved min side. Den nyervervede polske avis leste jeg nøye:

Tysk tjenestemann myrdet av britisk spion

Den tyske tjenestemannen, Doktor Kochenbach, ble torsdag kveld brutalt skutt ned og drept i sin villa. Det var herr Thomas, en logrende hos Doktoren, som utførte drapet. Doktorens assistent, herr Berglopf, forteller at han lenge hadde advart Doktoren mot å la denne herr Thomas bli boende. Ikke bare hadde han utnyttet Doktorens gjestfrihet, han hadde også gravet og spurt om Doktorens arbeid. Torsdag hadde Thomas endog vært så frekk å selv be seg til middag hos Doktoren. Og det var under denne middagen Thomas ble så truende at Doktoren hadde bedt sin assistent hente hjelp ved det nærliggende tyske konsulat. Men da hjelpen kom, var det for sent: De fant Doktoren ligge døende i gangen, og Thomas flyktende til sitt rom. Men, mens det polske politi ble tilkalt, hadde Thomas på mirakuløst vis tatt seg ned de tre etagene og flyktet. I følge velinformerte kilder var herr Thomas i virkeligheten ingen student på ferie, slik han hadde innordnet seg hos Doktoren, men en spion for den britiske etterretningstjenesten. Tyskland vil sende etterforskere til Warszawa for å bistå i etterforskningen. Alle grenseoverganger er informert om herr Thomas identitet. Publikum henstilles til å kontakte det lokale politi, ved opplysninger om denne spion og morder.

Jeg la avisen fra meg. Åpnet min reiseveske. Der lå de fire notatmappene til Doktoren. Jeg smilte.

Jeg stod utenfor en anonym leiegård like utenfor byen. Kun et lite lys kunne avsløre at det var liv der inne.

Forsiktig banket jeg på døren. Jeg banket på ny. Den ble åpnet. Jeg gikk inn. Han gikk foran meg opp trappene, stoppet foran en dør. Åpnet den, og jeg gikk inn. Døren ble lukket bak meg. Han satt der:

- Som jeg alltid sier, herr Thomas: De tar Dem godt betalt! Svært godt betalt! Men De leverer alltid det De lover. Har De alle tre mappene?

- De må først sørge for at etterforskningen opphører!

- Det er den allerede - herr Berglopf's selvmordsbrev løst alt.

Han smilte et øyeblikk.

Jeg smilte ikke:

- Jeg arbeider ikke med amatører!

- Beklager! Det skulle ikke ha skjedd! De vil få oppreisning i morgendagens aviser. Det vil ikke skje på ny!

Han gikk bort til et skap. Åpnet det. Det var flere flasker der inne. Han tok frem en. Bød meg. Tok så frem en ny. På ny takket jeg nei. Han fortsatt:

- Men, har De alle tre?

- Selvsagt, herr Riethmann!

Det gjøres oppmerksom på følgende: Rettighetene til denne teksten tilhører Inge Fossen og Ole J. Rosten. Denne teksten må ikke reproduseres, helt eller delvis, uten tillatesle fra Inge Fossen og Ole J. Rosten. Teksten - og dens innhold - er ren fiksjon. Eventuelle sammentreff med virkelige personer og hendelser er dermed eventuelt helt tilfeldig. Teksten ble skrevet som en 'skrivestafett' over e-post mellom Inge Fossen og Ole J. Rosten vinteren 2000. Teksten er ble førstegang offentliggjort 25. juli 2001. Adresse: <http://www.ojrosten.com>. E-post: ole@ojrosten.com.